instructie geven. Uit het een volgt het ander vanzelf. Vandaar dat het geval, dat Ds. Bakker stelt, een casus non dabilis 1) is.

Ten slotte zij ons de opmerking veroorloofd, dat de bezwaren, door ons vroeger tegen het standpunt van de Indische broeders ontwikkeld, door Ds. Bakker met deze vragen niet uit den weg zijn geruimd. Een kerk, die een dienaar uitzendt in den arbeid der zending, moet over hem het *volle* zeggenschap hebben. Zoodra hij ophoudt haar lid te zijn en lid eener andere kerk wordt, staat hij niet langer onder haar toezicht en kan zij geen tucht meer over hem uitoefenen.

Wil men al onze uitgezonden Dienaren als leden laten inschrijven bij de kerk van Batavia, dan zit er dus niet anders op, dan dat de kerk van Batavia *de* zendende kerk voor heel Indië worde en al onze missionaire dienaren van haar een roeping en instructie ontvangen. De kerken in Nederland zullen zich dan mogen bepalen tot de rol van geldschieters, die voor de noodige salarissen zorgen. Een verhouding, die noch voor den kerkeraad van Batavia, noch voor het werk der zending, noch voor de aldus uitgezonden dienaren profijtelijk zou blijken.

Wij meenen, dat het onderwerp hiermede afgehandeld is. De eerstkomende Generale Synode zal hebben te beslissen. En aan haar oordeel kan de zaak veilig worden overgelaten.

Kwijting van schuldigen plicht.

Onze opmerking over de juiste bestemming van de gave bij het Avondmaal, gaf tot de volgende critiek aanleiding:

Mijnheer de Redacteur!

Vergun mij, naar aanleiding van „de offergave bij het avondmaal," voorkomende in No. 1283, een enkel woord te zeggen.

Het was geheel naar mijn hart, dat aan het slot dier beschouwing geen bindende conclusie aan de hand werd gedaan, maar ook deze zaak geheel aan de prudentie van den kerkeraad verbleef.

Toch was er iets in die beschouwing, waarmee ik mij, vooralsnog, niet geheel kan vereenigen. Het was deze gedachte: De gave heeft dán eigenlijk karakter, wanneer zij bestemd wordt voor de armen.

Nu is opgemerkt, dat kerkenordening en usantie ons in deze materie geen wenken geven. De zaak moet dus geheel getoetst aan *de beginselen*. En uit dit oogpunt beschouwd, komt mij het advies minder juist voor. Volgens de beginselen toch wordt er bij het Avondmaal volstrekt geen bijzondere gave geëischt. De tafel des Heeren immers is niet iets buitengewoons. De avondmaalstafel is een deel van de volle bediening der genade Gods. Zij maakt mede een deel uit van de gewone heiliging van den dag des Heeren. We komen tot de gemeente Gods om Gods Woord te hooren prediken, de sacramenten te gebruiken en den armen Christelijke handreiking te doen; terwijl we boven dien gehouden zijn om den kerkedienst, het predikambt en de scholen te onderhouden. In Zondag 38 worden de deelen van de heiliging van 's Heeren dag genoemd. Deze deelen staan als zoodanig geheel gecoördineerd. En nu komt het mij niet geheel in de orde voor, om alleen bij het Avondmaal nog een bijzondere gave weg te leggen.

Loopt deze gedachtengang juist, dan is ook de vraag beantwoord over de *bestemming* der gave. Hier moet gehandeld worden naar huishoudelijke bepaling. Wil men een bijzondere gelegenheid van offeren openstellen, men late zich leiden door de suprema lex: Het profijt der kerk. En wanneer de armen goed worden verzorgd, maar de kerkedienst heeft te tobben, dan dunkt het ons volstrekt geen bezwaar te zijn en ook niet tegen den geest van het avondmaalsformulier, om den beweldadigden avondmaalganger gelegenheid te geven tot offeren voor den eeredienst.

Bovendien, een gave voor de kerk is even goed een offer van dankbaarheid als een gave voor de armen; terwijl ook omgekeerd de verzorging der armen niet minder kwijting is van schuldigen plicht, dan de onderhouding van den dienst der eere.

Het komt mij voor, dat hier geen algemeene regel kan gelden en dat ieder geval *op zich zelf* moet worden beoordeeld. In middelmatige dingen hebben onze vaderen aldus geadviseerd.

Met dank voor de plaatsing,

Uw Br. in Chr.
S. DATEMA, *v. d. m.*

Rotterdam (Oud Delfshaven).
25 Sept. '01.

Het is goed, dat ook over deze zaak van verschillende zijden licht verspreid wordt.

De opmerking van Ds. Datema, dat het profijt der kerk de hoogste wet is, beamen we.

Ook ons stukske bedoelde allerminst met een reglementaire preciesheid voor te schrijven, hoe het in ieder geval gaan moest.

Er kunnen gevallen voorkomen, zooals Dr. Datema er één aangeeft, dat de afwijking van den regel geoorloofd is.

Dat wij hier niet uitdrukkelijk op wezen, was, omdat *ons* de kerken niet bekend zijn, waar de diaconie het overtollige geld bij de Rijksspaarbank op rente zet en de Kerk wegteert van armoede.

Maar indien er zulke kerken bestaan, dan zou het zeker dwaas zijn, voor zulk een rijke diakonie nog een extra gave te vragen.

Slechts één opmerking zij ons geoorloofd.

Ds. Datema acht, dat er geen onderscheid is tusschen de gave voor de Kerk en de gave voor de armen. Beiden zijn „kwijting van schuldigen plicht!"

Hiertegen moeten wij met ernst opkomen.

Wanneer men zegt, dat een goed huisvader *verplicht* is op tijd zijn rekeningen te betalen, dan bedoelt men heel wat anders dan wanneer men zegt, dat Gods kind *verplicht* is den armen wel te doen.

Wat men voor de armen afzondert, is een *liefdegave*. Een bepaald gebod, hoeveel men geven moet, is er niet. Uit vrijwilligen drang moet de hand in den buidel gestoken, en de rechterhand mag daarbij niet eens weten, wat de linkerhand doet.

Maar zoo is het bij de gave voor de Kerk niet. As lid der Kerk heeft men mede beroepen, mede het kerkgebouw gesticht, mede de geldleeningen aangegaan. Wanneer men dus zijn aandeel in de kosten van het kerkelijk leven betaalt, dan is dat geen liefdegave, geen offer van dankbaarheid, maar eenvoudig kwijting van een door ons zelf aangegane verplichting. En wel degelijk heeft elk lid zich hierbij af te vragen, of door hem in verhouding met zijn vermogen en de uitgaven der Kerk, wel het *schuldige* deel gegeven wordt.

Terwijl de diakonie dan ook nooit meer kan uitgeven dan er in haar kas vloeit en naar de inkomende gaven de uitkeering aan de armen te regelen heeft, moet de Kerkeraad juist omgekeerd jaarlijks voor de kerkelijke uitgaven een vast budget opmaken, staat het tractement der kerkedienaren, de aflossing en uitbetaling van rente en hypotheek van te voren vast en weet ieder lid der gemeente dus, hoeveel er zijn moet.

Natuurlijk weet Ds. Datema dit alles evengoed als wij, maar dan had hij ook in zijn schrijven dit principieel verschil tusschen beide soorten van verplichtingen niet uit het oog moeten verliezen.

1) Een geval, dat niet gesteld kan worden.

„Gereformeerde beginselen."

V.

Het feit, dat in onze Confessie niet *alle* beginselen voor de wetenschap staan uitgedrukt, kan kwalijk worden weersproken. En ons vorig artikel toonde, waarom juist in dit feit het groote gevaar schuilt voor een Hoogeschool, die haar hoogleeraren aan de Confessie alleen zou willen binden. Juist daardoor zou de deur worden opengezet voor allerlei afwijkende meeningen, die men met een beroep op de Confessie *niet* zou kunnen weren.

Intusschen willen wij met dit pleidooi ten gunste van Art. 2 der statuten niet volstaan. De zaak dient, naar het ons voorkomt, principieeler te worden opgevat.

Dr. Bouwman zou toch — en niet ten onrechte — kunnen antwoorden: Toegestemd, dat de Confessie onzer Kerken onvoldoende is; maar wat zou de Kerk beletten den arbeid, die nu drie eeuwen lang liggen bleef, weer op te vatten en de Confessie uit te breiden? Met het oog op allerlei ketterijen, die sinds de Synode van Dordt het hoofd opstaken, moet het vroeg of laat daartoe toch komen. Indien de Kerk dan in hare belijdenis al de Gereformeerde beginselen, waarvan de wetenschap heeft uit te gaan, nader uitwerkte en formuleerde, dan was het bezwaar, thans tegen de Confessie ingebracht, van zelf vervallen. Dat bezwaar is dus niet absoluut, maar relatief. Het geldt alleen de Confessie, *zooals ze daar ligt*; niet de Confessie, *zooals ze behoort te zijn*.

Juist daarom wenschen wij het vraagstuk principieel te stellen: kan een Confessie alle beginselen, die voor de wetenschap in Gereformeerden zin noodig zijn, geven, ja of neen?

Op die vraag antwoorden wij met Dr. Bavinck in 1896 beslist: *neen*. De aard eener Confessie gedoogt dit niet. Of wil men nog sterker: de geïnstitueerde kerk heeft noch de bevoegdheid noch de daarvoor noodige talenten van God ontvangen, om voor heel de wetenschap de juiste beginselen vast te stellen. Zij kan en mag dus evenmin door de Confessie als op andere wijze hier als wetgeefster optreden. Doet zij het toch, dan wischt zij de grenzen uit, door God aan haar levenssfeer gesteld; dan maakt ze inbreuk op de souvereiniteit, die aan de wetenschap in eigen kring toekomt: en dan loopt ze gevaar, gelijk de historie geleerd heeft, juist door haar aangematigd gezag een reactie in het leven te roepen, die voor de Kerk zelf het nadeeligst blijken zou.

Eerst zoo komt het geschil zuiver te staan. En al heeft Dr. Bouwman dit principieele vraagstuk in zijn referaat met geen woord aangeroerd, dit ontslaat ons niet van den plicht om, nu dit vraagstuk eenmaal aanhangig is gemaakt, tot in den wortel der zaak door te dringen en daar de oplossing naar Gods ordinantie te vinden.

De aard eener Confessie gedoogt het niet, zoo luidt onze eerste stelling; en wij zijn geen oogenblik in twijfel, of wie zich ernstig afvraagt, wat een kerkelijke confessie bedoelt, zal de juistheid dezer stelling moeten beamen.

Een Confessie is, gelijk het woord zelf dit aanduidt, *belijdenis des geloofs*. Niet van al wat men gelooft, ook niet van al wat God in zijn Woord ons geopenbaard heeft, maar van dat geloof, dat noodig is tot onze zaligheid. Wat de Apostel zegt: Met het hart gelooft men tot rechtvaardigheid, met den mond belijdt men tot zaligheid, is de grondregel, die voor elke confessie gelden moet. Vandaar dat de eerste Confessie, die in Christus Kerk is afgelegd, terstond het middelpunt van het geloofsleven raakt: Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods. Op die belijdenis heeft Christus beloofd zijn Kerk te zullen opbouwen; en zoolang ze aan die belijdenis vasthoudt, zullen de poorten der hel haar niet overweldigen.

De Kerk moet daarom den moed hebben, waar zij haar geloof belijdt, een iegelijk, die welbewust tegen die belijdenis ingaat, buiten het Koninkrijk der hemelen te sluiten. Aan dat geloof hangt naar haar inzicht de zaligheid der ziel, en wie daarom met dat geloof breekt en het verwerpt, kan door haar niet langer als gelóóvige worden erkend. Het anathema, waarmede de Athanasiaansche geloofsbelijdenis eindigt, moge in zijn vorm wellicht te scherp zijn uitgedrukt, in het wezen der zaak moet elke Kerk, die zich bewust is in hare confessie de waarheid Gods te belijden, het durven naspreken. Het oordeel over de personen, die buiten de Kerk staan, verblijft aan God. Hij alleen weet, hoever Zijn genade aan dwalenden vergeven kan. Maar de Kerk heeft vast te houden aan de gedachte, dat zij op grond van Gods Woord in haar Confessie dat geloof heeft beleden, dat tot de zaligheid der zielen noodig is.

Vandaar dat éénheid in de Confessie onafwijsbare eisch is voor alle kerkelijke gemeenschap. Wie als lid der Kerk tot hare gemeenschap wil toetreden, moet beginnen met haar belijdenis te beamen. Bij wien die instemming ontbreekt, dien kan de Kerk niet als lid aannemen of behouden. En ditzelfde geldt evenzeer voor de gemeenschap der Kerken onderling. Het kerkverband rust ten principale niet op eenheid van organisatie of eenheid van Kerkenorde, maar op eenheid in de belijdenis. Waar die eenheid ontbreekt, is geen gemeenschap mogelijk. Eenheid in de belijdenis is de conditio sine qua non voor heel het kerkelijk leven.

Juist omdat de Confessie dit hooge karakter draagt, heeft de Kerk wel zorg te dragen, dat zij in haar belijdenis niet anders indraagt dan wat noodig is voor de zaligheid der ziel en voor de gemeenschap van het kerkelijk leven. Een Confessie mag niet verlaagd worden tot een dogmatisch leersysteem of een handboek van allerlei Gereformeerde beginselen. Voetius in zijn disputatie over „de fundamenteele geloofsartikelen" heeft dit glashelder uiteengezet. „Niet alles, zoo zegt hij, wat in de Schrift voorkomt, is even noodig voor het zaligmakende geloof en de kerkelijke gemeenschap." En terecht kan hij zich daarbij beroepen op het onderscheid, dat evengoed door Roomschen en Lutherschen als door Gereformeerden is gemaakt tusschen *geloof* en *theologie*, tusschen hetgeen in de *school* geleerd wordt en hetgeen voor de *Kerk* noodig is, tuschen het *principieele dogma*, dat geloof en leven moet beheerschen, en hetgeen daaruit als gevolgtrekking kan worden afgeleid. Alleen het eerste hoort in de Confessie thuis, het laatste niet.

Dat is dan ook de gulden regel, die door onze Gereformeerde Kerken steeds bij het vaststellen harer geloofsbelijdenis is gevolgd. Al onze Confessies zijn korte, zaakrijke, glashelder uiteenzettingen *van wat een Christenmensch noodig is te gelooven en te doen*. Van alle ingewikkelde quaesties, die op het gebied van wetenschap, politiek, kunst en het sociale leven voorkomen, hebben zij zich stelselmatig onthouden. En dit is zoo sterk, dat, toen op de Synode van Dordt de Canones zouden worden opgesteld, als eerste regel is aangenomen, dat men alle schoolsche quaesties vermijden zou en uitsluitend zou vragen, wat *voor de kerken* noodig was. „Geen wetenschappelijke uiteenzetting, maar belijdenis des geloofs" was het parool.

Men gevoelt, hoe hemelsbreed dit standpunt verschilt van de opvatting, die in de Confessie *alle* Gereformeerde beginselen voor *elk* terrein des levens wil geformuleerd zien, opdat deze Confessie als een soort criterium zou kunnen dienst doen om op elk gebied uit te maken wat gereformeerd is en wat niet. Want dit spreekt toch wel vanzelf, met de beginselen voor de *wetenschap* alleen is men er dan niet. De wetenschap, hoe belangrijk ook, is slechts een stuk van het rijke menschenleven. Even goed als er in de school een strijd is tusschen de beginselen, zoo is er ook een strijd, die evenzeer de beginselen raakt, op het gebied van het politieke leven, van de sociale quaestie, van de kunst, van de opvoeding enz. Zal de Confessie dus als criterium dienst doen, dan moet zij ook voor *al* deze terreinen de beginselen aangeven. Zoo zou, om slechts één voorbeeld te noemen, het program van beginselen der antirevolutionaire partij (immers deze beginselen zijn toch in den grond niet anders dan Gereformeerde beginselen?) geheel in de Confessie moeten worden opgenomen, en wellicht nog belangrijk moeten worden uitgebreid.

Op die wijze zou men een Confessie krijgen, niet van 37 korte artikelen, maar een lijvig boekdeel, waaraan geen doorworstelen was.

En zulk een Confessie zou dan als grondslag voor alle kerkelijke gemeenschap moeten dienen. Alle kerken, ook de kleinste en afgelegenste, zouden met deze Confessie haar volle instemming moeten betuigen.

Ja nog sterker, geen enkel gelóóvige zou als lid tot de volle gemeenschap der kerk kunnen worden toegelaten, of hij zou eerst deze belijdenis grondig moeten hebben bestudeerd en op alle punten het geheel met deze belijdenis moeten eens zijn, op poene van niet te worden toegelaten, of nog erger, na toegelaten te zijn, straks te worden gecensureerd.

Gevoelt men nu zelf niet, wanneer men zich een oogenblik deze gevolgen indenkt, tot wat dwaasheden dit stelsel leiden zou?

Zeker, indien de Kerk tevreden mocht zijn met een implicita fides, dat is met zulk een geloof, dat onvoorwaardelijk als waar aanneemt al wat de kerk belijdt, zonder zelfs te weten wat de inhoud dier belijdenis is, dan zou dit geen bezwaar opleveren. Maar hoe wil men aan deze moeilijkheid ontkomen, nu onze Gereformeerde kerk van zulk een blind geloof niets weten wil en als eerste stuk van het waarachtige geloof juist het *kennen* voorop stelt?

Ons] is dan ook niet één kerk bekend, die er zelfs maar over gedacht heeft, om zulk een uitgewerkte en alle beginselen omvattende Confessie voor de gelóóvigen vast te stellen. Zelfs de Roomsche kerk heeft dit niet gedaan, hoewel haar opvatting van het gezag der kerk en van de fides implicita nog het meest daartoe leiden kon.

Daarom, er is geen ontkomen aan deze conclusie: óf de opvatting, die heel de Christelijke kerk dusver van het karakter eener kerkelijke Confessie had, is geheel onjuist en eischt grondige herziening, óf wat Dr. Bouwman van de Confessie maken wil, is lijnrecht met het karakter en den aard eener kerkelijke Confessie in strijd.

Officieele Berichten

De classis Edam heeft in hare vergadering van 3 Oct. j.l. peremptoir onderzocht den heer A. Schweitzer, candidaat aan de Vrije Universiteit en beroepen predikant in de Gereformeerde kerk te Buiksloot (gecombineerd met Zunderdorp) en Z.Ew. met algemeene stemmen tot de bediening des Woords en der sacramenten toegelaten.

Op last der classe.
G. VAN WIJNGAARDEN, *Scriba.*

Dezer dagen werd te Amersfoort de 13e centrale Diaconale conferentie gehouden in het nieuwe Kerkgebouw aan de Langegracht.

De vergadering werd te even half elf door den voorzitter, den heer B. J. Lindeboom, na het zingen van Psalm 68:16 en 17 met gebed geopend, waarna hij las Psalm 103. Op het agendum kwamen een 16 tal punten ter behandeling voor, Ds. A. M. Donner en Ds. H. Teerink, beide te Amersfoort, woonden de vergadering bij en dienden haar met advies.

Ter voorziening in de vacature, onstaan door de periodieke aftreding der broeders B. J. Lindeboom en C. F. von Meyenfeldt te Amsterdam, alsmede van de br. W. Haaksma te Amsterdam en J. Beekman, Zuidlaren, vanwege hun benoeming tot ouderling, werden gekozen de br. H. Wind, Groningen, B. Broekhuizen, Meppel. G. Terhaak, Alkmaar en C. F. von Meyenfeldt, Amsterdam, die zich deze benoeming lieten welgevallen. Br. B. J. Lindeboom werd herkozen, doch aanvaardde deze benoeming niet meer, omdat hij 't wenschelijker vond, dat uitsluitend diakenen in het comité zitting nemen en hij in 't ambt van ouderling is gesteld. De commissie gedeputeerd door de vorige conferentie in zake onderhoud met Z. Ex. den minister van Binn. Zaken, aangaande het invullen der van regeeringswege toegezonden tabellen, adviseert bij monde van Ds. Donner onder meer tot invulling der lijsten A B en C.

Met het oog op de groote verandering, die ons Ministerie heeft ondergaan, ziet hij in de toekomst het gevaar geweken, dat onze diaconiën dreigde, nl. onder het beheer te moeten staan van den Staat. Hij spreekt daarom het vertrouwen uit in onzen tegenwoordigen Minister van Binn. zaken. (Applaus).

Onder de belangrijkste punten van behandeling noemen wij nog een uitvoerig rapport van de diaconiën A en B te Amersfoort en haar blindenverpleging, hetwelk met bijzondere aandacht gevolgd werd.

Het blijkt wel dat oprichting van een Christ. instituut noodzakelijk is, doch uit de statistieke gegevens moet opgemaakt worden dat de tijd daartoe nog niet gekomen is. De stichting Effatha had de conferentie verzocht de verpleging over te nemen. Dit gaat echter niet. Het is niet de roeping van diaconiën blinden te verplegen, wel te zorgen dat ze verpleegd kunnen worden.

Diakenen onderling zouden een vereeniging kunnen oprichten, doch dan gaat deze niet van de Kerk uit.

Bij dit rapport diende de Hoogleeraar Prof. Wielenga en Prof. Rutgers dezen rapporteurs van advies.

De vergadering benoemde voorts eene commissie om te onderzoeken, in hoeverre de mogelijkheid bestaat een eigen orgaan op te richten of in connectie te komen met een of ander blad dat daarvoor rubrieken opent. Een belangrijke discussie volgde over de vraag of de gelden bij Doop en Avondmaal ontvangen als offer der dankbaarheid ten behoeve der armen of ten voordeele der Kerk komen. Uit de historie is dit niet met algemeene juistheid aan te wijzen. Enkelen meenen dat ook de Kerk hiervan iets toekomt. Het juiste zou zijn, wanneer iemand zijn gift voor de Kerk bestemde, dit duidelijk aan te geven. De algemeene gedachte heerscht dat het geld voor de armen bestemd is.

Mocht er eenig verschil in een Kerkeraad over ontstaan, dan is de aangewezen weg dat dit op de Classis gebracht wordt en verder door de prov. en generale Synode zoo noodig behandeld worde.

Niet minder belangrijk waren de punten XII en XIII, nl. welke de verhouding is van den bijzonderen tot den algemeenen Kerkeraad, hoedanig de plaats is die de diaken in den algemeenen Kerkeraad inneemt, en in hoeverre diakenen onzer Kerken, waar zij mede tot den Kerkeraad genomen zijn, (zie D. O. K. Art. 38) gerechtigd en verplicht zijn deel te nemen aan het Bestuur hunner Kerk.

Hieruit ontspon zich een levendig debat. Ds. Donner zegt, dat er geen juiste aanwijzing bestaat. Ook het tractaat der reformatie van Dr. Kuyper geeft hierin niet het gewenschte licht. Z. i. beslist de confessie niet als kerkordening. Kerkorde is onderworpen aan belijdenis. Ds. Teering merkt op, dat de Kerkenordening naar de Heilige Schrift is. Z. i. moet de confessie algemeen opgevat worden. Kerkenordeningen schift het meer.

Ds. Donner: Diakenen behooren bij den Kerkeraad volgens de confessie.

De Dordsche Kerken ordening laat het in 't midden.

De praeses spreekt de wenschelijkheid uit, dat de juiste lijnen hiervoor eens aangegeven worden. Vele broeders kwamen met voorbeelden uit de praktijk. Tot een goede oplossing kan men niet komen.

Bij de andere punten, waarvan nog veel te zeggen valt, kunnen we niet meer stilstaan om niet te uitvoerig te worden.

Aan het einde der vergadering nam de voorzitter het woord en sprak eenige hartelijke woorden tot afscheid. Hij heeft altijd met genoegen deze vergadering geleid, en niets anders is oorzaak van zijn heengaan dan dat het hem wenschelijk voorkomt, dat een diaken en niet een ouderling een diaconale conferentie presideert. Het was hem een voorrecht met deze broeders samen te werken en hij bidt hun verder 's Heeren onmisbaren zegen ook op hun arbeid toe. Br. W. Haarsma spreekt als tolk der vergadering eenige gevoelvolle woorden tot Br B. J. Lindeboom, die 13 jaar van de oprichting af met zooveel liefde en toewijding de diaconale conferentie heeft gediend. Br. Lindeboom heeft de conferentie klein gekend, met hem is zij grooter geworden, ja misschien is hij wel de oorzaak van haar bloei. (Applaus).

De Heere stelle hem verder tot zegen in zijne gemeente.

Na dankzegging door Ds. Donner zingt de vergadering: Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen.

Buitenland.

Zweden. De 10e Algem. Luth. Conferentie te Lund. *(Vervolg).*

De 10e Algemeene Luthersche Conferentie te Lund gehouden, is, tot ons leedwezen moeten wij het feit constateeren, eigenlijk geen *Luthersche* conferentie geweest, maar is een vergadering geworden waar men vóór en tegen het Evangelie van Jezus Christus pleitte. Zoo hield Pastor Klavenesz een referaat om te betoogen, dat hetgeen de Luthersche kerk verkondigde, het geslacht van deze eeuw niet aantrekt; men moet het een niet leerstellig Christendom aanbieden. De referent betoogde, dat men de menigte eerbare kinderen der wereld, die geen hooger zedelijk ideaal kennen, dan dat zij eenigermate hun plicht doen, niet moest spreken van de ellende door de zonde. Men moest hun, wanneer zij voor het uitwendige in nood kwamen, het evangelie van het goddelijk vaderhart verkondigen, dat alles tot bestwil leiden wil. De referent had eene schets gegeven van hetgeen *hij* voor het Evangelie hield, en daaruit de feiten van den dood en de opstanding van Christus weggelaten, door Christus voor te stellen als een getuige van de liefde en het kindschap Gods.

Men ziet hieruit, dat Pastor Klavenesz een Ritschliaan is. Dit bleek o. a., toen hij de leer van de Heilige Drieëenheid, van de twee naturen van Christus, van de voldoening door het bloed der Kruises, van de ingeving der Heilige Schrift als monsterachtige gedachten kenschetste, die het moderne bewustzijn des menschen niet meer in zich kan opnemen. Het mystieke proces van roeping, wedergeboorte, bekeering, heiligmaking kan in het moderne bewustzijn niet plaats hebben.

Oberpastor Luther, uit Reval, wees er dan ook terecht op, dat als men op de voorslagen van den referent inging, de conferentie die op den bodem der Luthersche confessie staat, zich zelve zou opheffen, omdat zij gegrond zijn op stellingen, die geheel in strijd zijn met het wezen van het Christendom.

Tegenover de bewering, dat de orthodoxe leerstellingen niet meer door de kinderen van dit geslacht kunnen worden overgenomen, stelde oberpastor Luther het feit, dat niet de orthodoxe, maar de moderne prediking de menschen uit de kerk drijft. In de *Christliche Welt* schreef een aanhanger van de moderne richting, dat, als hij een godsdienstoefening wilde bezoeken, hij naar eene kerk ging, waar orthodox gepreekt werd. Van deze prediking, ofschoon zij hem tot weerspraak prikkelde, leert men altijd iets, zeide hij. Het blijkt dan ook steeds, dat waar in den geest van Rischl gepredikt wordt, het volk weg loopt.

Pastor Conricus van Gothenburg (Zweden), meende aan de Duitsche leden der conferentie in de Duitsche taal te moeten te kennen geven, dat de referent de meening van de geheele Luthersche kerk in Scandinavië uitgesproken heeft. Ook wees hij er op, dat reeds twee bisschoppen van Zweden tegen het referaat van pastor Klavernesz opgekomen waren, terwijl hij als zijn gevoelen uitsprak, dat, wanneer hij het eens was met de stellingen van het geleverd referaat, hij niet langer lid van het Luthersche congres, ja niet langer dienaar van de Luthersche kerk zou willen blijven.

Ofschoon wij er ons in verheugen, dat men te Lund tegen de Ritschliaansche theologie heeft geprotesteerd, toch houden wij er ons van overtuigd, dat de Ritschliaansche denkbeelden wel zeer in de Luthersche kerken van Scandinavie moeten ingang gevonden hebben, nu een vertegenwoordiger dier denkbeelden door het moderamen uitgenoodigd wordt om een belangrijk onderwerp in te leiden. Door de uitgebreide discussie, die het stuk van pastor Klavernesz uitlokte, werd echter de Luthersch conferentie gemaakt tot een vergadering, waar men vóór en tegen de Luthersche leer, of eigenlijk vóór en tegen het Evangelie van Jezus Christus pleitte.

Het behoeft wel geen betoog dat, wanneer men op dien weg voortgaat, de algemeene Luthersche conferentiën geheel zullen verloopen.

Gemengd nieuws.

Bij het bezoek van den Russischen Czaar en de Czarine aan het stadhuis te Rheims, liet de maire aan zijn hooge gasten het kostbaarste boekwerk van de bibliotheek zien, en wel een evangeliarium, of een boek waarin de evangeliën vervat zijn, in de Slavische taal. Het bestaat uit twee deelen. Het eerste werd in de elfde eeuw, het tweede in het einde van de veertiende eeuw geschreven. Eerst sedert de Revolutie is deze kostbare antiquiteit uit de boekerij der Roomsche hoofdkerk overgegaan naar die van het stadhuis.

Het *Kerkelijk Luthersch Landesconsistorium* van het koninkrijk Saksen heeft dezer dagen eenige statistieke opgaven omtrent den toestand der landskerk in het licht gezonden. Wij ontleenen daaraan het volgende. De kerk werd in 1900 door 788 verlaten, terwijl 763 tot haar toetraden. Ook in het verloopen jaar kregen de apostolische kerken het leeuwenaandeel van de uitgetredenen. Er werden niet minder dan 356 personen Irvingiaansch.

Waaraan dit toe te schrijven? Trekt de eeredienst die op Roomsche manier is ingericht, de menschen aan? Of is het feit te verklaren uit de omstandigheid, dat de Irvingianen in Saksen op krachtige manier propaganda maken? Of zouden de Chiliastische leeringen in een tijd, waarin ongunstige maatschappelijke verhoudingen en toestanden zijn, velen aantrekken?

Driemalen is het voorgekomen, dat een lid van de Saksische landskerk tot het Jodendom overging! Behalve een geval in Pruisen, is dat elders niet voorgekomen.

Helaas nam ook weer in 1900 het getal zelfmoordenaars in Saksen toe. Daarin heeft dit land een treurige vermaardheid gekregen. In 1899 waren er in Saksen 1139 zelfmoordenaars in 1900 1174; onder hen was een grijsaard van 84 jaar en een knaap van slechts 9 jaar!

Daarentegen daalde het aantal studenten in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Leipzig; van 1896—1900 kwam het van 223 op 210, ook geen bemoedigend teeken des tijds.

De bekende Duitsche *Reichsbote* geeft het volgende lijstje van de zware schade, die de Zuid-Afrikaansche oorlog of liever het onverantwoordelijk optreden van de Engelsche krijgsbevelhebbers in Zuid-Afrika, aan de Duitsche zending in dat land heeft gebracht.

1. BERLIJNSCHE ZENDING:

Adamshoop. De gemeente is naar Jacobsdal gevlucht, het station werd maandenlang niet bediend.

Springfontein en Bethanie. De veestapel van beide stations is bijna geheel vernield.

Lijdenburg. Zendeling Rauling is naar Pretoria gedeporteerd, de gemeente is onverzorgd.

Pietersburg. Waarschijnlijk is superintendent Krause met zijn familie naar Pretoria gedeporteerd.